

Бейкун А.Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Лаврук А.В.,

здобувач вищої освіти факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМАТИКА СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ СУСПІЛЬСТВА

Правове регулювання воєнного стану в Україні позиціонується як важливий елемент забезпечення належного функціонування інституту національної безпеки та оборони. Воєнний стан уособлює різновид особливого правового режиму, який вводиться у країні або в окремих її місцевостях у випадку збройної агресії, загрози нападу, інших зовнішніх проявів загроз та небезпек державній незалежності чи територіальній цілісності.

В умовах сучасних геополітичних викликів та загроз, які постали перед Україною у зв'язку із повномасштабною збройною агресією російської федерації, питання правового забезпечення воєнного стану набуває особливого значення [1, с. 127].

Як відомо, у системі природного права ключовими є так звані права першого покоління: право на життя, здоров'я, честь і гідність. Неспровокована агресія російської федерації сплюндрувала, зокрема, і ці цінності, ввівши систематичне порушення норм міжнародного гуманітарного права під час ведення воєнних дій як обов'язковий елемент стратегії «гібридної» війни. Відповідно, у таких умовах основним завданням держави та її адміністративних органів є захист громадян України, насамперед, цивільного населення, максимально можливе до умов особливого правового режиму забезпечення прав і свобод громадян, підтримання правопорядку та функціонування критичної інфраструктури в умовах воєнного стану [2, с. 186].

Воєнний стан як нормативно, так і теоретично позиціонується, в цілому, як особливий правовий режим, що дає змогу оперативно реагувати на загрози, запроваджуючи спеціальні адміністративно-правові механізми. Відповідно, саме адміністративне право відіграє ключову роль у його впровадженні та

ефективній реалізації, забезпечуючи належне публічне управління в умовах війни, тобто, посилення зовнішніх загроз національній безпеці до критичного рівня [3, с. 38-39; 4].

Законодавче регулювання воєнного стану в Україні визначається Конституцією України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану», іншими актами законодавства, нормативно-правовими підзаконними актами, а також програмними документами Президента, Уряду, Верховної Ради та колегіальних дорадчих органів, насамперед, РНБОУ. Так, Конституція України встановлює основні принципи та порядок введення воєнного стану, а також визначає межі повноважень державних органів і вищих посадових осіб у період його чинності. Основний галузевий Закон України: «Про правовий режим воєнного стану» детально регламентує процедуру введення, продовження та припинення воєнного стану, а також встановлює права і обов'язки громадян, підприємств, установ та організацій в умовах його дії.

Взагалі, аналіз сутності та змісту адміністративно-правового регулювання воєнного стану як інструменту державного захисту суспільства, зокрема прав громадян під час збройної агресії, здійснюється вже на протязі тривалого часу рядом науковців-адміністративістів. Вагомий внесок у теоретичні розробки відповідної спрямованості внесли: А.В. Басов, В.В. Белєвцева, В.М. Завгородня, О.О. Крестьянінов, О.В. Кривенко, С.О. Кузніченко, О.В. Маковська, В.Я. Настюк, В.Й. Пашинський, І.І. Петровська, М.М. Прохоренко та інші дослідники. Разом з тим, питання комплексного дослідження адміністративно-правового регулювання функціонування уповноважених на виконання функцій держави суб'єктів, інших складових сектору безпеки і оборони, суспільства в цілому та окремих громадян в умовах правового режиму воєнного стану, ефективності самого правового режиму в умовах повномасштабної війни не досліджувалось у відповідній логічній послідовності та взаємозв'язку важливих складових.

Логічно, що у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації проти України, правовий режим воєнного стану набув особливого значення як інструмент державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. У межах цього режиму адміністративно-правове регулювання забезпечує ефективну роботу органів державної влади, військового командування, а також координацію дій усіх суб'єктів, відповідальних за національну безпеку.

Як вважають А.Т. та М.А. Комзюк та ряд інших дослідників, адміністративно-правове забезпечення воєнного стану - це діяльність уповноважених суб'єктів публічної влади, врегульована нормами адміністративного права, спрямована на реалізацію заходів правового режиму воєнного стану. Воно охоплює нормативне регулювання, нормотворчу та правозастосовну діяльність, а також імперативні методи управління, що дозволяють обмежити окремі конституційні права в інтересах досягнення загального блага - захисту держави та її громадян [5, с. 103].

Інші дослідники виокремлюють ключові риси адміністративно-правового забезпечення воєнного стану, які полягають у тому, що означене забезпечення: здійснюється спеціальними суб'єктами, наділеними

відповідними повноваженнями; ґрунтується на спеціальних законах, зокрема Законі України «Про правовий режим воєнного стану»; застосовується в умовах надзвичайної небезпеки - загрози державній незалежності, територіальній цілісності, життю та безпеці громадян [4; 6, с. 144].

Безумовно і аксіомно, що в умовах воєнного стану зростає значення адміністративного права як гаранта організації публічного управління. Упорядкування суспільних відносин у сферах оборони, безпеки та забезпечення стабільного функціонування критичної інфраструктури відбувається за допомогою комплексу спеціальних механізмів: видання нормативно-правових актів, здійснення правозастосовної діяльності, контролю за дотриманням правових норм.

Варто концептуально окреслити і міжнародний досвід, що демонструє різноманітні підходи до запровадження воєнного стану. Наприклад, у США під час Другої світової війни він дав змогу мобілізувати ресурси та ефективно координувати дії військових і цивільних структур. В Ізраїлі режим воєнного стану, зазвичай, супроводжується чіткими механізмами захисту прав громадян, навіть за наявності обмежень. У Франції його використовують як інструмент забезпечення внутрішньої безпеки та боротьби з тероризмом [7, с. 118-120].

У відповідь на російську агресію та реалізуючи положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану», держава запровадила воєнний стан із низкою заходів: комендантською годиною, обмеженням пересування, мобілізацією ресурсів та контролем за критичною інфраструктурою. Усі ці дії мають на меті захист населення та забезпечення обороноздатності держави. З етичної точки зору, тимчасове обмеження прав громадян - таких як: свобода пересування або право на приватність - є вимушеним, але необхідним заходом задля загального блага. При цьому важливо, щоб такі обмеження були пропорційними та відповідали міжнародним стандартам.

Як вбачається, законодавство України щодо воєнного стану потребує вдосконалення, передусім у сфері захисту прав громадян і забезпечення ефективної координації між державними органами. Відповідно, розробка нових галузевих нормативно-правових актів сприятиме більш якісному державному управлінню в умовах критичного загострення зовнішніх загроз.

Таким чином, адміністративно-правове регулювання правового режиму воєнного стану в Україні є фундаментальним інструментом державного управління в умовах загрози національній безпеці. Воно забезпечує скоординовану, організовану та ефективну діяльність органів публічної влади з метою захисту прав громадян, збереження суверенітету й територіальної цілісності держави. Закріплені в законодавстві адміністративно-правові механізми створюють правові підстави для оперативного прийняття рішень, мобілізації ресурсів, координації дій державних і військових структур, а також здійснення контролю за дотриманням встановлених режимів. У підсумку, саме адміністративне право забезпечує необхідний баланс між безпековими потребами держави й дотриманням прав людини в умовах збройної агресії [8, с. 108].

Отже, адміністративно-правове регулювання правового режиму воєнного стану в Україні є ключовим інструментом національної безпеки в умовах зовнішньої загрози. Його значення полягає в необхідності оперативного управління державними процесами, захисту основоположних прав людини, забезпечення обороноздатності країни та підтримання функціонування критичної інфраструктури. Спеціальні механізми адміністративного права, закріплені у законодавстві, дозволяють ефективно координувати діяльність органів публічної влади, приймати своєчасні правові рішення та реалізовувати їх в умовах підвищеної загрози. Водночас, це регулювання забезпечує баланс між необхідністю тимчасового обмеження прав і гарантованим захистом громадян. У цьому полягає його ключова роль як правового щита держави й суспільства в умовах воєнного стану.

Відповідно, сучасна юридична думка, переважно, схиляється до того, що основними рекомендаціями щодо покращення та оптимізації правового регулювання воєнного стану в Україні є: посилення правового захисту громадян в умовах особливих правових режимів з метою максимально можливого дотримання їх прав і свобод, насамперед, родин військовослужбовців та осіб, до них прирівняних, а також підвищення ефективності комплексу мобілізаційних заходів стосовно усіх видів ресурсів держави. Зокрема, для забезпечення належного рівня прав та свобод громадян під час дії воєнного стану, необхідно, як вбачається, розробити окремі удосконалені механізми, які гарантуватимуть: доступ до правосуддя, захист від свавільних дій представників державних органів, зокрема, при затриманні, забезпечення гуманітарних потреб тощо. Важливо також ініціювати оновлення відповідних галузевих нормативно-правових актів, у тому числі і з загальних, фундаментальних питань державної безпеки, адаптуючи їх до сучасних викликів, пов'язаних із повномасштабною збройною агресією та необхідністю для держави вести довготривалу, виснажливу війну. Необхідно зазначити, що своєчасна, оперативна оптимізація нормативного масиву з питань чинності особливих правових режимів та функціонування суб'єктів оборонно-безпекового сектору та системи національної безпеки в цілому, - забезпечить мотиваційний поштовх у урегульованості відповідних суспільних процесів.

Список використаних джерел:

1. Денисова А.В. Правове регулювання воєнного стану в Україні / Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції: *Колективна монографія*. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. 508 с. С. 127-147. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/329/9684/21912-1?inline=1> (дата звернення: 12.05.2025).

2. Махмурова-Дишлюк О.П. Адміністративно-правовий режим воєнного стану як комплексний інструмент публічного адміністрування забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян та прав і законних інтересів фізичних осіб в умовах російсько-української війни. *Київський*

часопис права, 2024, № 1, С. 185-190. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/421> (дата звернення: 12.05.2025).

3. Пашинський В., Ступак Д. Адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 1(53) / 2023. С. 37-40. URL: <https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk/article/view/1027> (дата звернення: 12.05.2025).

4. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст.250). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 12.05.2025).

5. Комзюк А.Г., Комзюк М.А., Липій Є.А. Адміністративно-правовий режим воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку з московською військовою агресією. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 3, 2022. С. 100-106. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eefd7663-025d-44e9-af0d-a4e4f152c04f/content> (дата звернення: 12.05.2025).

6. Шопіна І.М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві України. *Наука і правоохорона*. 2018. №4. С. 143 – 145.

7. Правові засади організації та здійснення публічної влади: *збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції*, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 травня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 255 с. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/pravovi_zasady_organizaciyi_ta_zdiysnennya_publichnoyi_vlady_2024.pdf (дата звернення: 12.05.2025).

8. Коваленко Н. Поняття та ознаки адміністративно-правового режиму. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 1. С. 106–110.